

EGY VÉRBELI ELBESZÉLŐ

Camil Sijarić: *Francuski pamuk*. Svjetlost, Szarajevó, 1981

Ha igaz az, hogy a vérbeli író megérzi és kifejezi az élet szolgáltatott és öntüzének kohójában megformált anyag lüktetését, hogy tud szavakkal ábrázolni, méghozzá úgy, hogy eközben a megfigyelés nem mond el-lent a líraiságnak, az anekdota valamely élethelyzet átérzésének, a játé-kosság a komolyságnak — akkor bizvást mondhatjuk, hogy ennek az el-beszélés-kötetnek a szerzőjében vérbeli elbeszélővel találkoztunk.

Camil Sijarić ugyanis — elbeszélő modorának lenyűgöző kötetlenségével, finom humorával, amely olyan észrevétlenül simul bele a történe-teinek háttérül szolgáló Szarajevó gazdagon árnyalt koloritjába, az örö-kösen illúziók és vereségek között vergődő alakjaival, és azzal a sajátos, hamisítatlan hangjával, amely határtalan megértéssel és szeretettel szól az úgynevezett „egyszerű emberek”, „kisemberek” világról — egyenes ági folytatója annak a magas elbeszélői bölcsességnek, amelyet Ivo Andrić ápolt oly nagy gondnal az emberéletnek „az álom és a valóság” közé eső térein kereskedve, s amelyet — véleményünk szerint — Braniko Co-pić művelt tovább a *Mályvaszínú kertben*.

Három fő ismertetőjegye van tehát ennek a műnek: a spontán kifeje-zésmód, amelynek segítségével nagy megjelenítő erővel ábrázol embersor-sokat, szituációkat, a nemes veretű humor, valamint a finoman árnyalt líraiság. Ez a három erénye teszi, meggyőződésünk szerint, Sijarić művé-szetét autentikussá, ez teszi, hogy Sijarić hangja friss, és mással össze nem téveszthető. Camil Sijarić — ha szabad így mondani — „belülről” festi meg sarajevói cíviseinek világát, egy pillanatig sem feledkezve meg annak külső, folklorisztikus jegyeiről és sajátos nyelvéről sem. Erről a világról olyan sokat tud, hogy ezt nem egyszerűen elvont adathalmaz-nak, hanem valósággal lelkiállapotnak érezzük, amelynek intenzitása az alakok gesztusaiban, érzékletességében és érzületeiben fejeződik ki. Fígu-ráiból, persze, csak utólag hámozható ki ennek a világnak a szelleme, sajátossága és életvitele. Eszerint, ha meg akarjuk magyarázni elbeszél-lőnknek azt az első, szembeűnő tulajdonságát — hogy kötetlenül, „köny-nyedén” mesél alakjainak sorsáról —, akkor megállapíthatjuk, hogy ez a képessége a művészileg megragadott valósággal versenyre lépő *mimézi-s fokozott erejében* nyilvánul meg. Ebben az utánzási hajlamban, amely — természetesen — tág teret hagy az alkotó képzetnek, egy átlénye-gült, a megértés és jószág poézisével beragyogott világra: fiúk és lányok, özvegyasszonyok, öregemberek, lámpagyújtogatók, paszomántosok, kato-nák, kérészetű hatalmasok és örökös álmodozók, semmirekellők világára ismerünk — egy olyan világra, amely szüntelenül saját álmainak és el-gondolásainak megvalósítására tör, de amely nemritkán vereséget szenved az útjában álló akadályokkal való összeütközésben.

Ilyen értelemben elmondható, hogy Sijarić visszaállítja az elbeszélésben a klasszikus egyszerűség varázsát, a rokonszenvet az emberi problémák iránt, amelyek nála nem rejtőznek a képes beszéd hét fátyola alá, az emberi kölcsönösségből fakadó melegséget, a bensőség igényét, amelyet az elbeszélőt passzív tükröztetésre kárhóztató ízlés sokáig mellőzött. Ezzel a könyvvel tehát, a jelek szerint, a vérbeli elbeszélő visszatéréseinek vagyunk tanúi, az elbeszélőnek, aki — miközben mesterien meséli a maga történeteit — valami mélyebb veleszületettséggel — a kifejezést Isidora Sekulić használta Andrićtyal kapcsolatban — érzi, hogy az embernek a környező világhoz való viszonya nem a tárgyak, jelenségek és jelzések személytelen regisztrálása csupán, hanem a vonzás és elutasítás izgalmas — mert szinkretikus — folyamata, a valóság és az illúzió harca, az ember ösztöneiből, vágyaiból és álmaiból táplálkozó nyugtalanság, amely oly drámaivá, bizonytalaná és mégis oly varázslatossá teszi életünket.

A könyv másik fő jellegzetessége: a sokféle emberi gyarlóság és bú-baj megértésével ötvözött, nemes humor. Az olvasó valóban örömet lelheti benne, s nem kétséges, hogy Sijarić humorával még terjedelmes tanulmányok foglalkoznak majd. Az is bizonyos, hogy Sijarić a humornak egyik legösszetettebb nemét ápolja műveiben, azt, amelyik mindig közel áll a tragikumhoz, vagy abba torkollik. Ha a sírva vigadás, a lehervadó mosoly közhelyével jelöljük, akkor e helyen csupán sejtetni tudtuk ennek a humornak a természetét. A Sijarić könyvét belengő humor alapja nem pusztán az a megfigyelés, hogy az emberélet rövid, az ég pedig örök, hogy az emberi becsvágy és kivagyiság olyan, mint szélben a füst; ez a humor valami csodálatosan megejtő rokonszenvből van szöve, rokonszenvből minden emberi iránt, s mintha eleve megbocsátást hirdetne mindazért, amit az ember maga ellen tett vagy tehetett volna abban a hiszemben, hogy *magáért* teszi. Az ember itt (mint például a *Skakač* [Ugró] c. ragyogó írásban) elérhetetlen magasságba emelkedik (feleslegelesen is), majd amikor a talpa alatt — vagy ami rosszabb —, a *csontjában* megérzi a könyörtelenül kemény földet, nem marad más hátra, mint *mások* irgalmát és megbocsátását kérni „eltévelyedésért”. Az emberi botlásoknak és vereségeknek, a hozzájuk vezető illúzióknak a megértése sajátosan szomorkás hangulatot kölcsönöz Sijarić humorának. De a borús égen felszakadoznak a felhők, jelzik, hogy van kiút még akkor is, ha az ember nem akarja megtalálni, s hogy az ember mindig felülkerelkedik balsorsán, még ha kiúttalannak látszik is minden.

Sijarić elbeszélőmodorának korábbi írásaiban is megfigyelt líraisága itt teljes mértékben kibontakozik. Ez a líraiság azonban *Udovica* (Özvegyasszony) c. elbeszélésében például egy, az élete sorsdöntő pillanatát elszalasztó teremtés pusztulásának melankolikus látomásává változik észrevétlenül, a *Gdje su ona prava vrata* (Hol van az igazi ajtó) c. írásában pedig a két főhős (Šemko és Hajrija) viszonyának mibenlétében és

dialógusaiban rejlik, amelyek olyan szerencsésen hidalják át a lehangoló melodráma veszélyeit.

Aligha kell hangsúlyozni, hogy ennek az elbeszélői „könnyedségnek”, egyszerűségnek a hordozója az említett jegyek — vagyis a lenyűgöző elbeszélőmódot, amely nem elégszik meg félmegoldásokkal, a nemes veretű humor és a líraiság — dinamikus egységeként értelmezett stílus. Mi sem bizonyítja ezt jobban, mint az említett *Gdje su ona prava vrata*, az *Udovica*, valamint a mesterien lekerekített *Koza* (Kecske). Isidora Sekulić nem ide vonatkozó, de ide illő szavaival élve, a könnyed varázslat írásai ezek, észrevétlenül sodornak egy olyan időbe, amelyben a mítoszi jelen idő a mérvadó, a külső, fizikai idő egységei és mércei pusztán mankóul, segédeszközüül szolgálnak a minél erőteljesebb művészi illúzió felkeltéséhez. Nyelvezetében, amely a népköltészetben gyökerezik és Njegoš meg Mažuranićot tekintti példaképének, Sijarić elbeszélőművészetének egyik legfőbb ihletőjét látjuk.

(BORBÉLY János fordítása)

Miroslav EGERIĆ

DIVATOS DIVATOK

EGY ANTOLOGIA NÉHÁNY TANULMÁNYÁNAK TOVÁBBGONDOLÁSA

Ez most a divat. Szerk.: Horgas Béla és Levendel Júlia. Gondolat Kiadó, Budapest, 1981

„Divat lesz élni” — jósolja Kosztolányi Dezső egy 1915-ben íelt írásában, amikor a ciklikusan visszatérő háborúk addig legrettenetesebbike ismét helyes vágányra taszította a józanabbak gondolkodását, egy csapásra értelmetlenné és fedezet nélkülivé tette a divatos dekadenciát; az élet vállalását és igényét kínálta fel a betegség és a halál kultuszával szemben. S valóban, a háború eltörölte az irodalmi betegségek, a misztikus magatartások és a tüdőbajos sápadt arcok divatját, majd újabbakat szült helyettük.

Divat lett élni, s amint a körülmények és lehetőségek engedték, divatos lett divatosan élni, hiszen a divat (talán) az emberi nem teljes fejlődését végigkísérte. Egyeseknek, akik a divat felett töprengenek, olyan véleményük van, hogy egykori ősünk is csak divatból, különbözni vágyásból kezdett el két lábon járni. Mert hát mi más a divat, ha nem a többiekől pozitív értelemben megkülönböztető jegyek kihangsúlyozása, akár külső jelek, akár magatartásforma alakjában, abból a célból, hogy személyiségünket erősebben hangsúlyozzuk, vagy megmásítsuk és számunkra tetszetősebb színben mutatkozzunk?